

АКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

ACTIVE TEACHING METHODS IN TRAINING AGRICULTURAL INDUSTRIALS

Стаття присвячена одній з актуальних проблем підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі – використання активних методів навчання. Метою статті є обґрунтування впровадження в освітній процес активних методів навчання. У статті розглянуті актуальні питання, які пов'язані з впровадженням в освітній процес активних методів навчання, подано їх характеристики, розкрито їх специфіку у співвідношенні з традиційними освітніми технологіями; наведені приклади використання нових технологій у практиці викладання педагогіки у вузі. Головним завданням нині є не передача студентам певного багажу знань, а вплив на образ мислення і підхід до явищ. Активні методи допомагають створити таке освітнє середовище, в якому можливе досягнення розуміння проблеми. Переваги активних методів у тому, що вони дають змогу студенту з об'єкта освітнього процесу перетворитися на його суб'єкт. Їх використання в освітньому процесі веде до покращення самостійної роботи студентів, інтенсифікації навчальної праці. У процесі викладання можна використовувати різноманітні форми і методи, які дають змогу забезпечувати увагу і інтерес слухачів. Зазначено, що активні методи навчання перетворюють навчальний матеріал на мету діяльності, вчать студентів працювати в колективі і приймати спільні рішення, формуючи при цьому почуття колективної відповідальності за результат спільної роботи. Водночас необхідність ефективного вирішення конкретних ситуацій розвиває вміння ставити проблему і самостійно шукати шляхи її вирішення. Усе це призводить до розвитку творчого мислення, креативності, мобільності, вчить чітко й аргументовано викладати свої думки, конструктивно відстоювати власну позицію.

Грамотне використання викладачем різноманітних активних педагогічних методів дає змогу зробити навчальний процес навчання не тільки цікавим для студентів, а й результативним.

Ключові слова: активні методи навчання, освітні технології, суб'єкти освітнього про-

цесу, об'єкти освітнього процесу, ефективність освіти.

The article is devoted to one of the urgent problems of training future specialists in the agricultural sector – the use of active teaching methods. The purpose of the article is to substantiate the introduction of active teaching methods in the educational process. The article discusses current issues related to the implementation of active learning methods in the educational process, gives their characteristics and the features compared to traditional educational technologies; provides examples of the use of new technologies in the practice of teaching pedagogics in universities. Main task of present days become not to pass for students determined baggage of knowledge, but to create actions for thinking and approach to occurrence. Active methods help to create such educational thing in which available to reach to understand problems. The advantages of active methods are that they allow the student to move from the object of the educational process to its subject. Their use in the educational process leads to the improvement of students' independent work, to the intensification of educational work. In the process of teaching you can use a variety of forms and methods that allow you to ensure the attention and interest of students. It is noted that active teaching methods turn educational material into a goal of activity, teach students to work in a team and make joint decisions, while forming a sense of collective responsibility for the result of joint work. The need for effective solutions to specific situations develops the ability to pose a problem and independently seek ways to solve it. All this leads to the development of creative thinking, creativity, mobility, teaches to clearly and argumentatively express their thoughts, constructively defend their own position. Educated use by teachers different active pedagogical methods allows to make teaching process not only interesting for students but also effective.

Keywords: active learning methods, educational technologies, subjects of the educational process, objects of the educational process, the effectiveness of education.

УДК 372.881.1063

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/28.35>

Олійник Н.А.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла
Коцюбинського

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Основою кадрового потенціалу країни є випускники вищих навчальних закладів, підготовлені з урахуванням сучасних вимог інноваційного розвитку економіки. Протягом останніх років змінився зміст освіти з метою формування і майбутніх фахівців здібностей до самостійної практичної діяльності, тобто здійснюється підготовка «практико орієнтованих» кадрів різних професій. Аграрна галузь виробництва залишається однією з основних системоутворюючих складових частин життєдіяльності України. Ось чому ефективність аграрного виробництва визначається готовністю фахівців усіх рівнів до професійної діяльності в сучасних

умовах. Це вимагає застосування у сфері професійної підготовки фахівців-аграріїв інноваційних технологій та методів навчання та перепідготовки, розширення знань на наукових засадах з урахуванням концепції освіти упродовж життя в ланці неперервної професійної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі використання активних методів навчання присвячена значна кількість публікацій закордонних і вітчизняних учених (Н. Буркіна, Г. Ващенко, Л. Кайдалова, А. Леонтьєв). Значний внесок у впровадження в освітній процес активних методів навчання зробили Ю. Бабанський, І. Лернер, А. Матюшкін, М. Махмутов, М. Поташник та ін.

Зокрема, Ю. Бабанський, М. Поташник вважають, що теоретичною основою запровадження активних методів навчання мусять бути системний, особистісно зорієнтований та діяльний підходи до побудови дидактичних процесів, теорії оптимізації педагогічного процесу [2, с. 5].

Мета статті полягає в обґрунтуванні впровадження в освітній процес активних методів навчання.

Виклад основного матеріалу. Роль освіти на сучасному етапі розвитку України визначається завданнями і вимогами динамічного розвитку сучасного суспільства. В освіті нині пропагується принцип варіативності, який дає змогу освітнім закладам вибирати і конструювати педагогічний процес за будь-якої моделі. Забезпечення якісної підготовки фахівців істотно залежить від ефективності освітнього процесу. Майбутньому фахівцю необхідно не тільки володіти глибокими і гнучкими професійними знаннями і вміннями, а й розвиненими професійними і соціальними якостями і характеристиками. Іншими словами, наявний рівень розвитку виробництва орієнтує сучасного фахівця на необхідність оволодіння професійними вміннями на рівні професійних компетенцій. Професійні компетенції дають змогу фахівцеві-професіоналу бути адаптивним до мінливих умов на ринку праці, реалізуватись у різних сферах професійної діяльності.

І тому головним завданням нині є не передача студентам певного багажу знань, а розвиток образного мислення, мобільності та креативності. Освітні заклади першочергово мають орієнтуватися на сучасні інноваційні технологічні моделі. У зв'язку з цим робота викладача має бути спрямована на розвиток організаторських здібностей, творчу активність, мобільність, креативність, студентів. Сучасні педагогічні технології спрямовують педагога на вміння не лише конструювати лекцію, але й створювати особливе педагогічне середовище, в якому можлива реалізація активних методів навчання.

Активними методами навчання називають такі методи, які спонукають до активної розумової і практичної діяльності в процесі оволодіння навчальним матеріалом. Вони допомагають краще оволодіти матеріалом через включення в оптимально наближене виробниче середовище. При цьому створюються умови, в яких студенту потрібно вміти оперувати поняттями різного масштабу, включатися у вирішення проблеми інформаційного рівня. Активні методи допомагають створити таке освітнє середовище, в якому можливе досягнення розуміння проблеми.

Грамотне використання викладачем різноманітних активних педагогічних методів дає змогу зробити освітній процес навчання не тільки цікавим для студентів, а й результативним. Зростає

рівень пізнавальної активності, отримані знання мають гнучкий характер, розвивається критичне мислення і формується вміння до прийняття творчих нестандартних рішень.

Особливостями активного навчання є: примусова активізація мислення, коли студент змушений бути активним незалежно від його бажання, коли активність студента збігається з активністю викладача; підвищений ступінь мотивації, емоційності, творчості. Відмінною рисою є і те, що викладач постійно взаємодіє з тими, кого навчає за допомогою прямих і зворотних зв'язків, цілеспрямовано впливаючи на розвиток професійних, інтелектуальних, поведінкових умінь і навичок у період навчання [4, с. 12].

Нині в системі аграрної освіти переважають традиційні методи навчання, за яких реальним суб'єктом процесу навчання виступав викладач, а студент – об'єкт освітнього процесу. Під час лекційних, практичних та семінарських занять викладач є основною, активною, дієвою особою, що визначає цілі та хід заняття, а студенти відіграє роль слухача і виконавця. Взаємозв'язок учасників освітнього процесу обмежувався різними формами перевірки знань, такими як контрольна робота, тест, опитування, залік, іспит. Завдання викладача полягає в передачі якомога більшого обсягу навчального матеріалу за короткий проміжок часу (на лекції, семінарі), а завдання студента передбачало якомога повніше засвоєння отриманої інформації. Цей підхід широко використовувався аж до кінця ХХ століття, коли передача наукових і професійних знань здійснювалася головним чином у процесі міжособистісної комунікації викладача і студента. На початкових стадіях навчання використання такого дидактичного прийому виправдано і нині. Однак інформатизація суспільства призвела до якісних змін у духовному житті, в тому числі у сфері освіти. Нині основним завданням вищої школи є підготовка не просто фахівця, а професіонала, здатного до постійного саморозвитку, самовдосконалення і самонавчання, готового до дослідницької діяльності, націленого на участь у різних проєктах. Науковець А. Карпов зазначає, що «дослідницька робота переносить дисциплінарні знання в світ реальних речей, вчення стає творчістю в сенсі генерації нових знань і включення їх в реальність, тобто інноваційним актом для суб'єкта, що пізнає» [1, с. 56].

Метою цих методів є максимальна активізація пізнавальних потреб і здібностей студентів. У процесі реалізації зазначеної мети потрібне здійснення цілого комплексу взаємопов'язаних дидактичних і виховних завдань. Можна виділити такі важливі напрями, як розвиток у студентів навичок аналітичного та логічного мислення, вдосконалення вміння працювати в колективі та комунікативних здібностей, формування загаль-

нокультурних і професійних компетенцій та ін. Під час вирішення цих задач викладачі та студенти стикаються з низкою труднощів як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. До суб'єктивних чинників можна зарахувати, по-перше, такі обставини, що навчатися у вищих закладах освіти мають змогу всі, навіть ті, хто через інтелектуальні здібності і життєві установки не потребує вищої освіти, по-друге, значна кількість випускників шкіл з огляду на віковий інфантилізм ще не здатна до усвідомленого вибору майбутньої професії, не готова до напруженої і систематичної праці. Навчальна ж діяльність вимагає від індивіда не тільки розумових, але і вольових зусиль. Ще Сократ зазначав, що людину не можна нічого навчити, можна тільки навчитися. Звичка отримувати готову інформацію в розважальній, ігровій формі мала б сприяти розумінню необхідності в пізнанні та самопізнанні. До об'єктивних причин варто зарахувати, зокрема руйнування традиційної системи підготовки фахівців з аграрної галузі, що склалася в радянський період. Закриття та перепрофілювання аграрних закладів освіти привело не тільки до нестачі знавців своєї справи, грамотних агрономів, зоотехніків, механізаторів, а й до нестачі теоретично і методично підготовлених викладачів університетів. У минулому саме університети, як правило, готували молоді кадри для вищої професійної освіти.

Не можна не згадати ще про один несприятливий чинник, пов'язаний із нескінченними реформами системи освіти. Мається на увазі зовнішнє незалежне тестування. Ставлення до нього як «пропуску» до здобуття вищої освіти, як і раніше, залишається вельми неоднозначним у членів науково-педагогічної спільноти. Підготовка до ЗНО з дисциплін соціально-гуманітарного циклу часто зводиться до «натаскування» на тестові завдання, заучування великого об'єму інформації без будь-якої спроби аналітично його осмислити [5]. Майбутній абітурієнт звикає до формального запам'ятовування різноманітних відомостей і фактів, у нього формується так зване «кліпове мислення». Звичка думати готовими образами, покладатися на авторитетну думку з будь-якого питання ускладнює розвиток навичок самостійного мислення, здатність критично аналізувати досліджувані явища та події.

Перевага активних методів у тому, що вони дають змогу студенту з об'єкта освітнього процесу перетворитися на його суб'єкт. Їх використання в освітньому процесі веде до покращення самостійної роботи студентів, інтенсифікації навчальної праці. У процесі викладання можна використовувати різноманітні форми і методи, які дають змогу забезпечувати увагу і інтерес слухачів. Наприклад, це лекція-дискусія, лекція-прес-конференція, лекція-візуалізація, лекція-бесіда, лекція з розбором

конкретних ситуацій. Більший спектр можливостей для активізації пізнавальної діяльності студентів надають практичні заняття з дисциплін «Психологія і педагогіка» та «Психологія управління». Семінари з дисциплін психолого-педагогічного циклу можуть проводитися у формі ділової гри, мозкового штурму, групової дискусії, кейс-методу, сценарного методу та ін. Зокрема, в процесі розгляду різних підходів до осмислення педагогічних категорій і соціальних явищ можна використовувати технологію дебатів. Під час вивчення проблем відносин у колективі «керівник – підлеглий» доречно використовувати технологію «рольова гра» або технологію конкретної ситуації, спрямовані на формування толерантності та міжкультурної компетентності. Гра-дискусія – активна форма навчання, що передбачає взаємодію студентів в режимі діалогу. Вона орієнтована не тільки на взаємодію студентів із викладачем, але й на активне спілкування студентів один з одним. Особливістю цієї форми роботи є ще й те, що студенти одночасно повторюють вивчений матеріал і вивчають новий, при цьому у них формуються вміння дослідницької роботи і навички публічного виступу.

Практика показує, що саме публічний виступ викликає у студентів найбільші труднощі, значна частина молоді, як правило, не вміє логічно вибудувати повідомлення, аргументовано відповідати на питання, правильно сприймати критику, обґрунтовано та аргументовано висловлювати власну точку зору. Роль викладача зводиться головним чином до організації та напряду роботи студентів на досягнення мети і завдань заняття. В обговоренні бере участь вся аудиторія. Підсумки дискусії підбиває група експертів і викладач. Результати визначаються на основі методу оцінок. Таким чином, семінар, що проводиться в такій формі, виконує, як мінімум, двояку функцію – методологічну та світоглядну. Методологічна функція в тому, що студенти отримують досвід творчої дослідницької діяльності в колективі. Світоглядна ж функція передбачає формування і прояв власного ставлення до досліджуваної проблеми, вчить критично оцінювати сформовані уявлення. До цих двох можна додати й третю функцію – практичну. Перераховані вище методи можуть бути застосовані у професійній діяльності майбутніх аграріїв. Проведення заняття таким чином забезпечує включеність у роботу семінару кожного студента, викликає в студентів значні емоційні враження і зацікавленість. У використанні нових освітніх технологій важливо дотримуватися правил та принципів:

- принцип спільної діяльності викладача і студентів;
- проблемність змісту навчання;
- принцип відповідності мети і завданням навчання;
- колективний характер навчального процесу;

- принцип діалогового (мультидіалогового) спілкування;
- відповідність навчальних можливостей і рівень підготовленості студентів;
- відповідність наявних умов і відведеного часу навчання;
- принцип непередбачуваності і гнучкості занять та ін. [7, с. 48].

Висновки. Таким чином, активні методи навчання перетворюють навчальний матеріал на мету діяльності, а не на засіб, вчать студентів працювати в колективі і приймати спільні рішення, формуючи при цьому почуття колективної відповідальності за результат спільної роботи. Водночас необхідність ефективного вирішення конкретних ситуацій розвиває вміння ставити проблему і самостійно шукати шляхи її вирішення. Все це веде до розвитку творчого мислення, креативності, мобільності, вчить чітко і аргументовано викладати свої думки, конструктивно відстоювати власну позицію. Результативність активних методів навчання залежить як від рівня професійної підготовленості викладача, так і від ступеня емоційної та інтелектуальної мотивації студентів-аграріїв. Для того щоб забезпечити дійсний, а не декларований перехід на нові освітні технології, необхідно вирішити низку взаємопов'язаних завдань: забезпечити реальний конкурс під час вступу до вищих закладів освіти установи вищої професійної освіти з метою виявлення кращих; надати профе-

сорсько-викладацькому складу змогу самостійно вибирати форми та методи навчання; розширити свободу педагогічної творчості викладачів шляхом скорочення адміністративно-бюрократичних способів регламентації навчального процесу; ширше пропагувати і впроваджувати науковий досвід.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Активные методы обучения в системе дополнительного профессионального образования: сборник методических рекомендаций. Томск, 2014. 185 с.
2. Андрущенко В. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу. *Вища освіта України*. 2004. № 1. С. 5–9.
3. Біницька К.М. Використання активних методів навчання у процесі вивчення курсу «порівняльна педагогіка». *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2015. Вип. 4(45). С. 74–78.
4. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход : метод. пособие. Москва : Высш. шк., 2015. 207 с.
5. Куликова О. Активні методи навчання в підготовці фахівців книгознавчого профіля. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 21.
6. Лузан П.Г. Засоби навчання в аграрних навчальних закладах : методичний посібник для науково-педагогічних працівників та викладачів навчальних аграрних закладів. Київ : Науково-методичний центр аграрної освіти, 2005. 88 с.
7. Смирнова О.В. Активные методы обучения в вузе. *Педагогические науки. Вестник ЧерГУ*. 2016. № 4. С. 47–52.